

централизованной "точки входа" для предпринимателей. Работа по взаимодействию государственных учреждений с заявителями из числа субъектов малого среднего бизнеса и организации информационных, аналитических, методических, правовых и других видов поддержки субъектов малого и среднего предпринимательства осуществляется без учета специфики деятельности и стадии развития предпринимательской организации, что обуславливает слабую зависимость от конкретных запросов и актуальных потребностей субъектов предпринимательской деятельности. Частые изменения законодательной базы; отсутствие системного подхода к развитию инфраструктуры поддержки малого и среднего предпринимательства (далее-МСП), отсутствие комплексного мониторинга и контроля качества оказываемых услуг для малого и среднего предпринимательства и т.д.) экономические барьеры (неопределенность экономической ситуации в стране, постоянный рост цен на сырье в результате роста курса рубля, высокие ставки кредитов и налогов, оплата и др.).

УДК 005.336.4
МРНТИ 06.81.23

Досанова А.К., экономикалық ғылым магистрі, негізгі автор, [https:// orcid.org/ 0000-0003-2590-229X](https://orcid.org/0000-0003-2590-229X)

«Жәңгір хан атындағы Батыс Қазақстан аграрлық-техникалық университеті» КеАҚ, Жәңгір хан көшесі, 51, Орал қ., 090009, Қазақстан Республикасы, Dosalia@mail.ru

Dossanova A.K., master of Economic Sciences, the main author, [https:// orcid.org/ 0000-0003-2590-229X](https://orcid.org/0000-0003-2590-229X)

NJSC «West Kazakhstan Agrarian and Technical University named after Zhangir khan», Uralsk, st. Zhangir khan 51, 090009, Kazakhstan, Dosalia@mail.ru

**БАТЫС ҚАЗАҚСТАН ОБЛЫСЫ БОЙЫНША АГРОӨНЕРКӘСІП КЕШЕНІНІҢ
ЖАҒДАЙЫ МЕН ДАМУ БАҒЫТТАРЫ
THE CURRENT STATE AND DIRECTIONS OF DEVELOPMENT OF THE
AGRO-INDUSTRIAL COMPLEX OF THE WEST KAZAKHSTAN REGION**

Аннотация

Қазақстан Республикасы тұрғындардың басым көпшілігінің тіршілік әрекетінің саласы ауыл шаруашылығы болып табылатын аграрлық индустриялық республика болып табылады. Бүгінгі таңда ауылдық жерлерде халықтың қырық төрт пайызға жуығы тұрады және ауылда тұратын және жұмыс істейтін адамдардың, сонымен бірге осы салаға қандай да бір байланысы бар адамдардың ғана емес, барлық қазақстандықтардың әл-ауқаты да ауыл шаруашылығы өндірісінің даму дәрежесімен тығыз байланысты екені анық. Бізге белгілі болғандай, әлемдік нарықта құрамында клейковинасы көп бидайдың күшті және қатты сорттарына үлкен сұраныс бар, сондықтан Қазақстанның астық өсіретін аудандарында дәл осындай бидай сорттары өсіріледі, бұған климат та оң ықпал етеді.

Сондай-ақ Қазақстанда ауыл шаруашылығының негізгі салаларының бірі болып мал шаруашылығы табылады. Бұл сала ел тұрғындарын азық – түлікпен, ал жеңіл өнеркәсіпті қажетті шикізатпен қамтамасыз етеді. Республиканың солтүстік аудандарында шошқа шаруашылығы және сүтті мал шаруашылығы, ал оңтүстігінде етті мал шаруашылығы, қой шаруашылығы, жылқы шаруашылығы және түйе шаруашылығы, батыста және шығыста етті мал шаруашылығы және жылқы шаруашылығы басым. Құс шаруашылығы еліміздің барлық өңірлеріне біркелкі таралған.

Ауыл шаруашылығы экономикасының негізінде диалектикалық әдіс жатыр. Оның мәні мынада: құбылыстарды бір-бірінен ажыратпау керек, окшауланбайды, бірақ біртұтас тұтастық ретінде қарастыру керек. Барлық заттар мен процестер бір-бірімен органикалық байланысты, бір-біріне тәуелді және бір-бірін анықтайды деп болжанады. Фактілердің мәнін анықтау үшін деректерді жинау жаппай болуы керек, оларды ұйымдастыра және ұйымдастыра білу, олардағы негізгі сілтемені табу маңызды.

ANNOTATION

The Republic of Kazakhstan is an agrarian-industrial Republic, the sphere of activity of the vast majority of the population is agriculture. Today, about forty-four percent of the population lives in rural areas and it is obvious that the well-being of all Kazakhstanis, not only those who live and work in rural areas, but also those who have anything to do with this area, is closely related to the degree of development of agricultural production. Strong and hard wheat varieties with a high gluten content are in great demand on the world market, therefore, such wheat varieties are grown in grain-growing regions of Kazakhstan, which also has a positive effect on the climate.

Also, one of the main branches of agriculture in Kazakhstan is animal husbandry. This industry provides the country's population with food, and light industry with the necessary raw materials. In the northern regions of the republic, pig breeding and dairy cattle breeding prevail, in the south-beef cattle breeding, sheep breeding, horse breeding and camel breeding, in the West and east-beef cattle breeding and horse breeding. Poultry farming is distributed evenly across all regions of the country.

The economics of agriculture is based on the dialectical method. Its essence lies in the fact that phenomena should not be separated, isolated from each other, but considered as a whole. It is assumed that all substances and processes are organically related to each other, depend on each other and determine each other. To determine the essence of facts, data collection must be massive, be able to systematize and systematize them, and also be able to find their main connections.

Кілтті сөздер: ауыл шаруашылығы, агроөнеркәсіп кешені, Батыс Қазақстан облысы, ауыл шаруашылығының жалпы өнімі, өсімдік шаруашылығы, мал шаруашылығы, өнімділік, даму бағыттары.

Key words: agriculture, agro-industrial complex, West Kazakhstan region, gross agricultural output, crop production, animal husbandry, productivity, development directions.

Кіріспе. Қазіргі уақытта Қазақстан агроөнеркәсіптік ел болып есептеледі, ал тың жерлерді игеру оны Бүкілодақтық еңбек бөлінісіндегі ірі астық және ет өндірушілердің біріне айналдырды.

Қазақстан Республикасы тәуелсіздік алғаннан кейін еліміздің агроөнеркәсіптік кешені белгілі бір нәтижелерге қол жеткізді: нарықтық қатынастар орын алып еліміздің өндірісінің жүйелі түрде өсуі байқалды, өндіріс көлемі мен еңбек тиімділігі ұлғаюда, саланың негізгі қорлары жаңарып және инфрақұрылымның қалпына келтірілуі жүргізіліп келеді. Негізгі тамақ өнімдері бойынша өзін-өзі қамтамасыз етуге қол жеткізілді.

Ауыл шаруашылығы республика экономикасын нығайтудың алдыңғы қатарлы жолдарының бірі бола отырып зор әлеуетке және үлкен резервтерге ие. Қазақстанның әр-түрлі табиғи жағдайлары қалыпты жылу белдеуінің барлық дақылдарын өндіруге және мал шаруашылығын одан әрі жетілдіруге ықпал етеді.

Агроөнеркәсіп кешені — ауыл шаруашылығы шикізатын өндіруге және қайта өңдеуге және одан түпкілікті тұтынушыға жеткізілетін өнім алуға бағытталған экономиканың бірнеше салаларын біріктіретін ірі салааралық кешен. Бұл ауыл шаруашылығын және ауыл шаруашылығы өндірісімен тығыз байланысты өнеркәсіп салаларын қамтитын, ауыл шаруашылығы өнімдерін тасымалдауды, сақтауды, қайта өңдеуді, ауыл шаруашылығы өндірісіне қызмет көрсететін техникамен, химикаттармен және тыңайтқыштармен қамтамасыз ететін тұтынушыларға жеткізуді жүзеге асыратын ел экономикасы салаларының жиынтығы.

Зерттеу материалдары мен әдістері. Көптеген заманауи ғалымдардың жұмыстары Қазақстанда агроөнеркәсіптік кешенді дамытудың түрлі аспектілеріне арналған. Мәселен, қазақстандық ғалымдардың еңбектерінде АӨК-ті дамыту перспективалары, ауыл шаруашылығы өндірісінің тиімділігін арттырудағы мамандандудың рөлі қарастырылады. Ғалым А.Д.Ибрагимовтың айтуынша, мамандандыру жерді, заманауи техниканы, өндірісті жақсырақ ұйымдастыруда және басқаруда еңбек ресурстарын ұтымды пайдалануға жағдай жасайды [7]. Ауданның және ауыл шаруашылығы кәсіпорындарының экономикасы жер ресурстарын ұтымды пайдалануға байланысты. Жер ресурстарын пайдалану мәселесі әрдайым өткір болады.

Жекелеген ғалымдардың ғылыми зерттеулері агроөнеркәсіп кешенін дамыту мәселелері мен АӨК-нің азық-түлік қауіпсіздігі мәселелеріне арналған. Б.Чакмак, Р. Бугубаева өз жұмыстарында мемлекет агроөнеркәсіптік кешенді инновациялық дамытуға назар аударуы керек, мемлекетті ауылшаруашылық дақылдары мен мал тұқымдарының жақсартылған сорттарымен қамтамасыз етуі керек екенін баса айтқан [8].

Жетекші ғалымдардың әдебиеттеріне жасалған шолуға сүйене отырып, олардың барлық тұжырымдары ауыл шаруашылығы - бұл елдің азық-түлік қауіпсіздігін қамтамасыз ететін экономика саласы екендігімен келісетіндігін атап өтуге болады. Адамдар әрқашан тамақ тұтынғысы келеді. Елдің экономикалық әл-ауқаты толығымен агроөнеркәсіптік секторға сүйенеді.

Зерттеу нәтижелері. Қазақстан - тұрғындардың басым көпшілігінің тіршілік әрекетінің негізгі саласы ауыл шаруашылығы болып табылатын аграрлық индустриялық республика. Бүгінгі таңда ел халқының қырық пайыздан астамы ауылда тұрады және еліміздің барлық азаматтарының әл-ауқатының деңгейі ауыл шаруашылығының даму деңгейіне байланысты [1].

Бүгінгі таңда Қазақстан әлемдегі ең ірі астық державаларының бірі болып табылады. Дәнді дақылдар егісі он сегіз миллион гектар алқапты алып жатыр, оның он екі миллион гектары жалпы жиыны алты жүз мың тоннаны құрайтын бидайға тиесілі. 2018 жылы ауыл шаруашылығы дақылдарының егіс ауданы 22,0 млн. га құрады, оның ішінде ауыл шаруашылығы кәсіпорындарында 13,2 млн. га, жеке кәсіпкерлер мен шаруа немесе фермер қожалықтарында – 8,6 млн. га, тұрғындардың шаруашылықтарында – 0,2 млн. га.

Дәнді (күрішті қоса алғанда) және бұршақ дақылдарының негізгі бөлігі Ақмола облысына – 4,3 млн.га (28,5%), Қостанайға – 4,1 млн. га (26,8%), Солтүстік Қазақстан облысына - 2,8 млн. га (18,5%) тиесілі. Жем-шөп дақылдарының негізгі бөлігі Қостанай облысына – 0,6 млн.га (18,5%), Солтүстік Қазақстан облысына - 0,4 млн. га (12%), Ақмола облысына – 0,4 млн. га (10,7%), Шығыс Қазақстан облысына – 0,3 млн. га (8,4%) тиесілі. Майлы дақылдардың негізгі бөлігі Солтүстік Қазақстан облысында 1,0 млн.га (34,4%), Қостанай облысында - 0,4 млн. га (15,1%), Шығыс Қазақстан облысында – 0,4 млн. га (15,8%) өсіріледі. Көкөніс және бақша дақылдарының, тамыржемістілер мен түйнекжемістілердің негізгі бөлігі Түркістан облысына – 113,9 мың га (24,7%), Алматы облысына – 87,4 мың га (19%), Жамбыл облысына – 61,7 мың га (13,4%) тиесілі болып отыр[2].

Қазақстан Республикасында ауылшаруашылығы дақылдарын өндіруді аумақтық ұйымдастырудағы аймақтардың рөлін анықтау мақсатында біз аймақтардың дәнді дақылдарға мамандануын қарастырамыз.

1-кестеден 2020 жылы дәнді дақылдар (күрішті қоса алғанда) мен бұршақ дақылдарының ауданы бойынша 0-ден 100 мың гектарға дейінгі өңірлер тобына Атырау, Қызылорда, Маңғыстау облыстары, сондай-ақ Астана, Шымкент және Алматы қалалары кіретінін көруге болады.

Өңіріміздің агроөнеркәсіптік кешенінің дамуы, негізі астық пен мал шаруашылығы өнімдерін өндірілуіне байланысты болып келеді. Батыс аумағында астықпен қатар майлы, жармалық дақылдар, картоп, көкөніс, бақша дақылдары мен жеміс-жидектер өсіріледі. Батыс Қазақстан облысында астық өндірісін дамыту үшін барлық қажетті жер ресурстары мен егіс алқаптары ба [4].

Аталған өңірлер дәнді дақылдар (күрішті қоса алғанда) мен бұршақ дақылдарының барлық өндірісінің 2,2%-ын өндіреді, бұл өңірлердің табиғи-климаттық жағдайларына байланысты. 8 өңір (Ақтөбе, Алматы, Батыс Қазақстан, Жамбыл, Қарағанды, Түркістан, Солтүстік Қазақстан, Шығыс Қазақстан облыстары) 101-ден 1000 мың гектарға дейінгі алаңда өндіріспен айналысады және олардың үлесіне дәнді (күрішті қоса алғанда) және бұршақ дақылдарының барлық өндірісінің 46,1%-ы тиесілі, бұл көрсеткіш өткен жылдармен салыстырғанда 19%-ға артты.

Еліміздің үш өңірі - Ақмола, Қостанай, Солтүстік Қазақстан облыстары дәнді (күрішті қоса алғанда) және бұршақ дақылдарының ең ірі тауар өндірушілері болып табылады, бұл өңірлер барлық дәнді (күрішті қоса алғанда) және бұршақ дақылдарының 51,6%-ын өндіреді, сондай-ақ осы өңірлерде дәнді (күрішті қоса алғанда) және бұршақ дақылдарының алаңы 1001 мың гектардан астам алаңды құрайды.

Кесте 1 – Қазақстанның аймақтарын дәнді (күрішті қоса алғанда) және бұршақ дақылдарының ауданы бойынша топтастыру, 2020 ж.

Дәнді (күрішті қоса алғанда) және бұршақ дақылдарының егіс алаңы бойынша өңірлер топтары, мың га	Аймақ тар саны	Топтағы дәнді дақылдар (күрішті қоса алғанда) мен бұршақ дақылдарының егістіктері		Дәнді (күрішті қоса алғанда) және бұршақ дақылдарын өндіру		Аймақтардың атаулары
		мың га	жиынына % -бен	мың тонна	жиынына % -бен	
0-ден 100-ге дейін	6	108,6	0,72	454,1	2,2	Атырау, Қызылорда, Маңғыстау облыстары, Астана қ., Алматы қ., Шымкент қ.
101-ден 1000-ға дейін	8	3 835,3	25,3	9354,1	46,1	Ақтөбе, Алматы, Батыс Қазақстан, Жамбыл, Қарағанды, Түркістан, Солтүстік Қазақстан, Шығыс Қазақстан облыстары
1001-ден 4500-ге дейін	3	11 206,2	74	10465,4	51,6	Ақмола, Қостанай, Павлодар облыстары
Жиыны	17	15150,0	100	20 273,7	100	

Ескерту – статистикалық мәліметтер негізінде автормен құрастырылған

Кесте 2 – Картоп өсіру ауданы бойынша Қазақстан өңірлерін топтастыру, 2020 ж.

Картоп дақылдарының егіс алаңы бойынша өңірлер топтары, мың га	Аймақ тар саны	Топтағы картоп дақылдарының егістіктері		Картоп дақылдарын өндіру		Аймақтардың атаулары
		мың га	жиынына % -бен	мың тонна	жиынына % -бен	
0-ден 5-ке дейін	7	11,2	5,8	158	4,1	Атырау, Батыс Қазақстан, Қызылорда, Маңғыстау облыстары, Астана қ., Алматы қ., Шымкент қ.
5,1-ден 10-ға дейін	3	25,7	13,3	513,7	13,5	Ақтөбе, Жамбыл, Қостанай облыстары
10-нан жоғары	7	156,1	80,8	3135,2	82,3	Алматы, Ақмола, Павлодар, Қарағанды, Түркістан, Солтүстік Қазақстан, Шығыс Қазақстан облыстары
Жиыны	17	193,0	100	3 807	100	

Бұл аймақтардың барлығында да дәнді (күрішті қоса алғанда) және бұршақ дақылдарын ұтымды орналастыру мен олардың шығымдылығын жоғарылату есебінен астықты өсіру бойынша үлкен резервтер бар [3]. Облысымыздың жүз гектарға дейін картоп отырғызатын жер көлемдері төрт ауданда өсірілетінін 3-кестеден көрініп тұр.

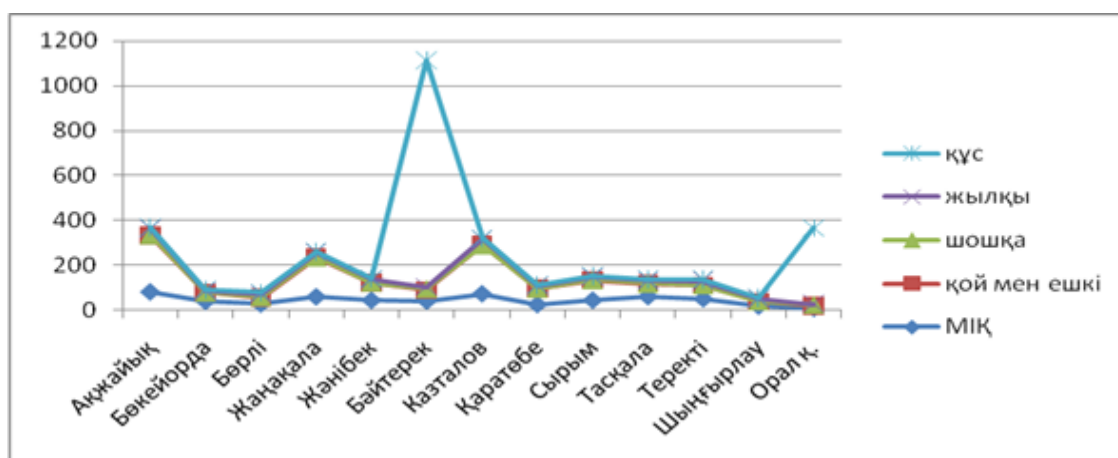
Бұл аудандарда 187 га жерден картоп жиналды, ол 4,4%-ды құрап отыр. 101-ден 1000 гектарға дейін картоп бес ауданда өсіріледі. Осы аудандарда 1130 га жерден картоп жиналды, бұл 26,5% құрап отыр. Жиналған алқаптардың ең жоғары көрсеткіштері Бәйтерек ауданы мен Орал қаласында. Аталған аудандарда 2019 жылы 2940 гектар жерден картоп жиналды, бұл 69,1%-ды құрайды.

Кесте 3 – Батыс Қазақстан облысы аудандарының жинақталған жер көлемі бойынша топтастыру (картоп, қияр), 2019 ж.

Жинақталған жер көлемі, гектар	Аудан саны	Жинақталған алқабы		Аудандар
		га	жиынына % - бен	
Картоп				
0-ден100-ге дейін	4	187	4,4	Жәнібек, Казталов, Қаратөбе, Шыңғырлау
101-ден 1001-ге дейін	5	1130	26,5	Ақжайық, Бөрлі, Сырым, Таскала, Теректі
1001-ден 2000-ға дейін	2	2940	69,1	Бәйтерек, Орал к.
Жиыны	11	4257	100	
Қияр				
0-ден100-ге дейін	9	360,7	53,6	Жәнібек, Казталов, Қаратөбе, Шыңғырлау, Ақжайық, Бөрлі, Сырым, Таскала, Теректі
101-ден 1001-ге дейін	2	312,1	46,4	Бәйтерек, Орал к.
Жиыны	11	672,8	100	

Батыс Қазақстан облысындағы мал мен құс саны келесі суретте көрсетілген.

Бұл суретте 2019 жылы Батыс Қазақстан облысы бойынша сиыр, жылқы, қой мен ешкінің ең көп саны Ақжайық ауданында екенің, құстар мен шошқалар Зеленов ауданында ең көп болғаның көріп отырмыз. Сондықтан, көрсетілген аудандарда мал шаруашылығын кеңейтуге барлық жағдай бар болғанын білдіреді.

Сурет 1 – Батыс Қазақстан облысындағы мал мен құс саны, мың бас, 2019 ж.

Батыс Қазақстан облысы бойынша мал шаруашылығы өнімдерінің басым бөлігі тұрғындардың шаруашылықтарында өндірілетіні 4-кестеден көрініп тұр.

Кесте 4 – Батыс Қазақстан облысының мал шаруашылығын дамытудың негізгі көрсеткіштері

Көрсеткіштер	Ауыл шаруашылығы кәсіпорындары			Шаруа немесе фермерлік қожалықтар			Тұрғындардың шаруашылығы		
	2019ж.	2018ж.	2019 жыл 2018 жылға % - бен	2019ж.	2018ж.	2019 жыл 2018 жылға % - бен	2019ж.	2018ж.	2019 жыл 2018 жылға % - бен
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Шаруашылықта сойылғаны немесе союға өткізілген мал мен құс, тонна	11729,05	5134,74	2,3 есе	36233,72	35727,50	101,4	44654,68	44806,54	99,7
Сиыр сүті, тонна	6 755,9	3 619,3	186,7	60127,8	58072,4	103,5	167692,6	169848,6	98,7
Тауық жұмыртқасы, мың дана	130905,6	12078,7	108,2	1 392,5	1 352,6	102,9	39975,7	39649,1	100,8
Қойдан қырылған жүн, тонна	33,3	32,3	103,1	1 015,0	985,6	103,0	1 036,7	993,5	104,3
Ірі терілер, дана	7 190	5 930	121,2	74 224	72 780	102,0	95 772	97 198	98,5
Ұсақ терілер, дана	8 567	40664	21,1	204 873	205 231	99,8	267801	266015	100,7

Мәселен, 2020 жылғы 1 қаңтардағы көрсеткіштерді 2019 жылғы 1 қаңтардағы көрсеткіштермен салыстырсақ, шаруашылықтардың барлық санаттарында жылқы саны 7,79%-ға артып, 179,9 мың басты құрады; ірі қара мал сәйкесінше – 5,36%-ға артып, 571,5 мың басты; шошқа - 1,39%-ға артып, 21,5 мың басты; құс - 2,58%-ға артып, 1414,2 мың басты құрады. Қой басы 0,2%-ға азайып, 956 мың басты құрады; ешкі – 2,9%-ға азайып, 191,9 мың басты; түйе - 5,2%-ға азайып, 2,4 мың басты құрады.

2020 жылдың басында мүйізді ірі қара малдың 35,2% шаруашылықтарға; 56,6% - шаруа (фермер) қожалықтарына және жеке кәсіпкерлерге; 8,2% - ауыл шаруашылығы кәсіпорындарына; қойлар бойынша - сәйкесінше 45,39%, 51,1% және 3,5%; ешкілер – 62,49%, 37,4% және 0,1%; жылқылар – 27,4%, 70% және 2,6%; түйелер – 23,1%, 76,38% және 0,5%; шошқалар – 50,7%, 39,4% және 9,9%; құстар – 25,57%, 2,1% және 72,3% тиесілі болды.

2019 жылы ауыл шаруашылығы кәсіпорындарында шаруашылықтарда сойылған немесе союға өткізілген мал мен құстың барлық түрлері тірі салмақта 11729,05 мың тоннаны құрады, бұл 2018 жылмен салыстырғанда 2,3 есе артық, шаруа (фермер) қожалықтарында 36233,72 мың тонна, бұл 2018 жылдың сәйкес мерзімімен салыстырғанда 1,4%-ға артық, тұрғындардың шаруашылықтарында 44654,68 мың тонна, бұл 2018 жылдың сәйкес мерзімімен салыстырғанда 0,3%-ға аз, сиыр сүтін өндіру ауыл шаруашылығы кәсіпорындарында 86,7%-ға, шаруа немесе фермер қожалықтарында 3,5%-ға ұлғайып, тұрғындардың шаруашылықтарында 1,3%-ға азайды, тауық жұмыртқасы ауыл шаруашылығы кәсіпорындарында 8,2%-ға, шаруа (фермер) қожалықтарында 2,9%-ға және тұрғындардың шаруашылықтарында 0,8%-ға өсті [6].

Бәрімізге мәлім, мал шаруашылығындағы өнімділік көрсеткіштерінің төмендеуінің басты себептері болып асыл тұқымды мал басы мөлшерінің төмендеуі, сапалы азықтың жетіспеушілігі мен малды ұстау жағдайларының нормативтерге келмеуі болып табылады [6].

Қорытынды. Осылайша, агроөнеркәсіптік кешен бұл ауыл шаруашылығын дамытуға, оны өндіруге қызмет көрсетуге және ауыл шаруашылық өнімдерін тұтынуға жеткізуге байланысты халық шаруашылығы салаларының жиынтығы.

Ауыл шаруашылығы - бұл елдің халық шаруашылығының маңызды салаларының бірі, өйткені негізгі қажеттіліктерді қанағаттандыратын өнімдердің шамамен 70%-ы ауылшаруашылық шикізатынан жасалады. Бұл салада оның маңызды міндеті халықтың азық-түлік өнімдеріне, ал өнеркәсіптің шикізатқа деген қажеттілігін елдің азық-түлік қауіпсіздігін қамтамасыз етумен қанағаттандыру болып табылады.

Агроөнеркәсіптік кешен Қазақстан экономикасында негізгі орындардың бірін алады. Республиканың АӨК-де ауыл шаруашылығына жетекші рөл беріледі, соның есебінен мемлекеттің азық-түлік қауіпсіздігі қамтамасыз етіледі. Сондай-ақ, бұл сала негізгі жұмыс берушілердің бірі болып табылады, өйткені халықтың едәуір бөлігі ауылда тұрады.

Тұтастай алғанда, Қазақстанның АӨК дамудың бастапқы сатысында тұр, жетекші рөл ауыл шаруашылығына тиесілі. Қазіргі уақытта негізінен ауыл шаруашылығы қалыпты қарқынмен дамуда. Ал ауыл шаруашылығы өнімдерін қайта өңдеу дамудың төмен деңгейінде тұр. Ауыл шаруашылығы секторына қызмет көрсететін машина жасау кәсіпорындары техника мен инфрақұрылымды жаңғыртуға күрделі инвестициялар салған жоқ, бұл кәсіпорын қуаттарының әлсіздігіне және олардың жүктемелерінің төмендігіне алып келеді.

ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ

1 Что выращивают в Казахстане. - [Электронный ресурс]. – режим доступа: <https://colibris62bethune.org/other/что-выращивают-в-казахстане.html>.

2 Посевная площадь в Казахстане увеличена на 0,2 млн. га. - [Электронный ресурс]. – режим доступа: <https://kazakh-zerno.net/158227-posevnaja-ploshhad-v-kazahstane-velichena-na-0-2-mln-ga/>.

3 Садыков Р.М. Роль личных подсобных хозяйств в формировании продовольственного рынка региона // АПК: экономика, управление, 2015. - № 6. - С. 53-60

4 Статистическая информация. - [Электронный ресурс]. – режим доступа: <https://www.govserv.org/KZ/Almaty>.

5 Айешева Г.А., Габдуалиева Р.С., Казамбаева А.М. Структурный и динамический анализ развития отраслей экономики Казахстана в территориальном разрезе : информационный бюллетень / под ред. А. И. Гиззатовой. - Уральск : ЗКАТУ имени Жангир хана, 2013. - 33 с.

6 Султанова М.Б., Досанова А.К., Габбасова Ж.Ж. Батыс Қазақстан облысы ауыл шаруашылығының тиімділігін арттырудағы мамандандырудың рөлі. *Проблемы агрорынка*. 2021;4(4):120-127 - <https://doi.org/10.46666/2021-4.2708-9991.13>

7 Tarshilova, L. S., Ibyzhanova, A. J. (2017). Reaction of the regional agroindustrial complex to integration processes. *Espacios*, Vol. 38 (62), 1-16, ISSN 0798-1015

8 Ибрагимов А.Д. Организация рационального использования земельных ресурсов// Научно-практический журнал УЭПС: Управление, экономика, политика, социология, 2017. - № 1. – С. 18-23

9 Чакмак Б., Бугубаева Р. Проблемы развития предпринимательства АПК РК // Вестник КЭУ: экономика, философия, педагогика, юриспруденция, 2018. - № 1. – С. 65-68

10 Komilova, N. K., Hudayberganova, R. T., Murtazaev, I. B., Abdinazarova, H. O., & Madaminov, Z. H. (2019). Economic and geographic problems of improvement of industrial sectors and local structure of uzbekistan. *Journal of Advanced Research in Law and Economics*, 10(6), 1916-1928. doi:10.14505/jarle.v10.6(44).34

11 Tarshilova, L. S., Ibyzhanova, A. J., Yerzhanova, Z. K., SULTANOV, A.U., & Amangalieva, Z. K. (2016). Differentiating role of agro-climatic conditions in the development of grain farming in the region. *Journal of Advanced Research in Law and Economics*, 7(5), 1193-1206. doi:10.14505/jarle.v7.5(19).27

12 Tarshilova, L. S., Ibyzhanova, A. J., & Kazambayeva, A. M. (2016). Territorial specialization of agricultural production of the region. *International Journal of Applied Business and Economic Research*, 14(9), 5935-5950

13 Смагулова Ш.А. Инвестиции как стимулирующий фактор развития АПК Казахстана. *Проблемы агрорынка*. 2021;4(4):31-40. <https://doi.org/10.46666/2021-4.2708-9991.03>

14 Курманова Г.К., Асилов Б.У., Даниярова М. Повышение эффективности использования сельскохозяйственных угодий. *Проблемы агрорынка*. 2021;4(4):169-177. <https://doi.org/10.46666/2021-4.2708-9991.19>

15 Беделбаева А.Е., Шарипов А.К., Досумова Ж.С. Обеспечение продовольственной безопасности Казахстана в условиях ЕАЭС. *Проблемы агрорынка*. 2021;(3): 24-30. <https://doi.org/10.46666/2021-3.2708-9991.02>

16 Бакирбекова А.М., Молдакенова Е.К., Акимбекова Ч.У. Зарубежный опыт инновационного развития агропромышленного комплекса. *Проблемы агрорынка*. 2021;(3): 31-43. <https://doi.org/10.46666/2021-3.2708-9991.03>

17 Кожабаяева С.А., Сартанова Н.Т. Птицеводческий подкомплекс Казахстана: производство мяса индейки. *Проблемы агрорынка*. 2021;(3):100-107. <https://doi.org/10.46666/2021-3.2708-9991.11>

18 Кизимбаева А.Б., Саубетова Б.С. Актуальные проблемы социально-экономической стабильности сельских территорий Республики Казахстан. *Проблемы агрорынка*. 2021;(1):22-27. <https://doi.org/10.46666/2021-1-2708-9991.02>

19 Акимбекова Г.У., Никитина Г.А. Приоритетные направления развития агропромышленного комплекса Казахстана. *Проблемы агрорынка*. 2020;(4):13-23. <https://doi.org/10.46666/2020-4-2708-9991.01>

20 Омарбакиев Л.А., Жарылкасын Ж.К. Повышение конкурентоспособности продукции аграрного сектора Республики Казахстан. *Проблемы агрорынка*. 2020;(4):40-46. <https://doi.org/10.46666/2020-4-2708-9991.04>

REFERENCES

1 Chto vyrashhivayut v Kazahstane. - [Elektronnyj resurs]. – rezhim dostupa: <https://colibris62bethune.org/other/chto-vyrashhivayut-v-kazahstane.html>.

2 Posevnaia ploshhad' v Kazahstane uvelichena na 0,2 mln. ga. - [Elektronnyj resurs]. – rezhim dostupa: <https://kazakh-zerno.net/158227-posevnaja-ploshhad-v-kazahstane-uvelichena-na-0-2-mln-ga/>.

3 Sadykov R.M. Rol' lichnyh podsobnyh hoziaistv v formirovanii prodovol'stvennogo rynka regiona // APK: ekonomika, upravlenie, 2015. - № 6. - S. 53-60

4 Statisticheskaya informaciya. - [Elektronnyi resurs]. – rezhim dostupa: <https://www.govserv.org/KZ/Almaty>.

5 Aiesheva G.A., Gabdualieva R.S., Kazambaeva A.M. Strukturnyi i dinamicheskii analiz razvitiya otraslei ekonomiki Kazahstana v territorial'nom razreze : informacionnyi biulleten' / pod red. A. I. Gizzatovoi. - Ural'sk : ZKATU imeni Zhangir hana, 2013. - 33 s.

6 Sultanova M.B., Dosanova A.K., Gabbasova Zh.Zh. Batys Kazakstan oblysy auyly sharuashylygynyn tiimdiligini arttyrudagy mamandandyrudyn roli. Problemy agrorynka. 2021;4(4):120-127 - <https://doi.org/10.46666/2021-4.2708-9991.13>

7 Tarshilova, L. S., Ibyzhanova, A. J. (2017). Reaction of the regional agroindustrial complex to integration processes. *Espacios*, Vol. 38 (62), 1-16, ISSN 0798-1015

8 Ibragimov A.D. Organizatsiya racional'nogo ispol'zovaniya zemel'nykh resursov // Nauchno-prakticheskii zhurnal UJePS: Upravlenie, ekonomika, politika, sociologiya, 2017. - № 1. – S. 18-23

9 Chakmak B., Bugubaeva R. Problemy razvitiya predprinimatel'stva APK RK // Vestnik KJeU: ekonomika, filosofiya, pedagogika, yurisprudenciya, 2018. - № 1. – S. 65-68

10 Komilova, N. K., Hudayberganova, R. T., Murtazaev, I. B., Abdinazarova, H. O., & Madaminov, Z. H. (2019). Economic and geographic problems of improvement of industrial sectors and local structure of uzbekistan. *Journal of Advanced Research in Law and Economics*, 10(6), 1916-1928. doi:10.14505/jarle.v10.6(44).34

11 Tarshilova, L. S., Ibyzhanova, A. J., Yerzhanova, Z. K., SULTANOV, A.U., & Amangalieva, Z. K. (2016). Differentiating role of agro-climatic conditions in the development of grain farming in the region. *Journal of Advanced Research in Law and Economics*, 7(5), 1193-1206. doi:10.14505/jarle.v7.5(19).27

12 Tarshilova, L. S., Ibyzhanova, A. J., & Kazambayeva, A. M. (2016). Territorial specialization of agricultural production of the region. *International Journal of Applied Business and Economic Research*, 14(9), 5935-5950

13 Smagulova Sh.A. Investitsii kak stimuliruyushii faktor razvitiya APK Kazahstana. Problemy agrorynka. 2021;4(4):31-40. <https://doi.org/10.46666/2021-4.2708-9991.03>

14 Kurmanova G.K., Asilov B.U., Daniyarova M. Povyshenie effektivnosti ispol'zovaniya sel'skohozyaistvennykh ugodii. Problemy agrorynka. 2021;4(4):169-177. <https://doi.org/10.46666/2021-4.2708-9991.19>

15 Bedelbaeva A.E., Sharipov A.K., Dosumova Zh.S. Obespechenie prodovol'stvennoi bezopasnosti Kazahstana v usloviyah EAJeS. Problemy agrorynka. 2021;(3):24-30. <https://doi.org/10.46666/2021-3.2708-9991.02>

16 Bakirbekova A.M., Moldakenova E.K., Akimbekova Ch.U. Zarubezhnyi opyt innovacionnogo razvitiya agropromyshlennogo kompleksa. Problemy agrorynka. 2021;(3):31-43. <https://doi.org/10.46666/2021-3.2708-9991.03>

17 Kozhabaeva S.A., Sartanova N.T. Pticevodcheskii podkompleks Kazahstana: proizvodstvo myasa indeiki. Problemy agrorynka. 2021;(3):100-107. <https://doi.org/10.46666/2021-3.2708-9991.11>

18 Kizimbaeva A.B., Saubetova B.S. Aktual'nye problemy social'no-ekonomicheskoi stabil'nosti sel'skikh territorii Respubliki Kazahstan. Problemy agrorynka. 2021;(1):22-27. <https://doi.org/10.46666/2021-1-2708-9991.02>

19 Akimbekova G.U., Nikitina G.A. Prioritetnye napravleniya razvitiya agropromyshlennogo kompleksa Kazahstana. Problemy agrorynka. 2020;(4):13-23. <https://doi.org/10.46666/2020-4-2708-9991.01>

20 Omarbakiev L.A., Zharylkasyn Zh.K. Povyshenie konkurentosposobnosti produktsii agrarnogo sektora Respubliki Kazahstan. Problemy agrorynka. 2020;(4):40-46. <https://doi.org/10.46666/2020-4-2708-9991.04>

РЕЗЮМЕ

Республика Казахстан является аграрно-индустриальной республикой, сферой жизнедеятельности подавляющего большинства населения которой является сельское хозяйство. На сегодняшний день в сельской местности проживает около сорока четырех процентов населения и очевидно, что со степенью развития сельскохозяйственного производства тесно связано благосостояние не только людей, проживающих и работающих на селе, но и всех казахстанцев, имеющих какие-либо связи с этой отраслью. Как нам известно, на мировом рынке существует большой спрос на сильные и твердые сорта пшеницы с высоким содержанием глютена, поэтому в зерносеющих районах Казахстана выращивают именно такие сорта пшеницы, чему способствует и климат.

Также в Казахстане одной из основных отраслей сельского хозяйства является животноводство. Эта отрасль обеспечивает население страны продуктами питания, а легкую промышленность – необходимым сырьем. В северных районах республики преобладают свиноводство и молочное скотоводство, на юге – мясное скотоводство, овцеводство, коневодство и верблюдоводство, на западе и востоке – мясное скотоводство и коневодство. Птицеводство равномерно распределено по всем регионам страны.

УДК 338.242.4:338.43
МРНТИ 68.75.13

Yerzhanova Zhanar Kuttikbayevna, Candidate of Economic Sciences; **the main author**, <https://orcid.org/0000-0002-6935-593X>

NJSC «West Kazakhstan Agrarian and Technical University named after Zhangir khan», Uralsk, st. Zhangir khan 51, 090009, Kazakhstan, ganar_000@mail.ru;

Kimatova Raigul Garifollaevna, Master of Economic Sciences;

NJSC «West Kazakhstan Agrarian and Technical University named after Zhangir khan», Uralsk, st. Zhangir khan 51, 090009, Kazakhstan, a.n.a.78@mail.ru;

Kubasheva Guldarya Amangeldievna, Master of Economic Sciences;

NJSC «West Kazakhstan Agrarian and Technical University named after Zhangir khan», Uralsk, st. Zhangir khan 51, 090009, Kazakhstan, a.n.a.78@mail.ru;